

УДК 339.92.009.12

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ
В КРАЇНАХ СХІДНОЇ АЗІЇ****Присяжнюк Ю.І., д.е.н.***E-mail: yurprys@meta.ua**Львівський національний університет імені Івана Франка*

Східна та Південно-Східна Азія – один із стратегічних регіонів світу. У цьому великому та динамічному просторі взаємодіють понад тридцять країн із різними економічними, політичними та соціокультурними особливостями. Лідер постіндустріального розвитку – Японія, новий промисловий лідер Азії – Китай і ряд нових індустріальних країн (НІК). В регіоні зосереджені велика кількість природних багатств, представлені різні цивілізації та релігії сучасного світу. Про місце регіону у глобальній економіці свідчить той факт, що на нього припадає близько 60% світового ВВП, 49% обсягу світової торгівлі та 48% прямих іноземних інвестицій, проживає 41% населення планети. У 2013 році на Східну та Південно-Східну економічну зону, до якої, крім Китаю, Японії та Південної Кореї й країн-членів АСЕАН, як окремі економічні суб'єкти входять Тайвань і Гонконг, припадало 34% світового ВВП і приблизно такий самий обсяг світової торгівлі. Саме тому історія економічного розвитку викликає таке зацікавлення в науковому світі. Вивчення унікального досвіду економічних реформ країн Східної Азії допоможе іншим країнам, в тому числі і Україні, здійснювати більш ефективний економічний розвиток.

Ключові слова: економічні реформи, економічний розвиток, імпорт, експорт, Східна Азія

UDC 339.92.009.12

FEATURES OF ECONOMIC REFORMS IN EAST ASIA COUNTRIES**Prysyazhnyk Y.I., Doctor of Economics***E-mail: yurprys@meta.ua**Ivan Franko National University of Lviv*

East and Southeast Asia are among the most strategically important regions of the world. This is large and dynamic space in which interact over thirty countries with different economic, political and socio-cultural characteristics. Leader of post-industrial development is Japan; new industrial giants of Asia are China and a number of newly industrialized countries (NICs). Region possesses a high concentration of natural resources; there are different civilizations and religions of modern world in hear. Place of region in world economy is indicated by the fact that it accounts for about 60% of world GDP, 49% of world trade and 48% of foreign direct investment, 41% of the population living on planet. In 2013, East and South East economic area,

which in addition to China, Japan and South Korea and ASEAN member countries, as individual economic actors, includes Taiwan and Hong Kong, accounted for 34% of world GDP and about the same amount of world trade. That is why history of economic development have had a big popularity in the scientific world. Exploring the unique experience of economic reforms in Eastern Asia will help other countries, including Ukraine, to carry out more effective economic development models.

Keywords: economic reforms, economic development, import, export, East Asia

Актуальність проблем. Економічний розвиток країн Східної Азії створив значний інтерес світового наукового товариства навколо себе з двох причин, а саме через безпрецедентно високі темпи зростання та нетрадиційний шлях розвитку. Те що ці значні перетворення припали на час коли майже 70 % економік всіх країн що розвивалися, зростали повільніше ніж в середньому економіки з високим доходом створило додатковий резонанс. Зі здобуттям Китаєм статусу світової економічної сили відновився і значно зріс інтерес до пошуків фактів щоб могли в повній мірі пояснити унікальність східно-азійського економічного експерименту.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженню особливостей проведення економічних реформ в країнах Східної Азії, визначенню основних негативних та позитивних моментів присвяченні роботи багатьох як українських фахівців А.С. Філіпенко, О.Г. Білорус, І.І. Пузанов, Ю.М. Пахомов та ін.; а також іноземних А. Островський, Г.С. Яскина, В. Гайворонський, Юничи Гото, Чун Ен Ан та ін. Разом з тим, додаткового дослідження та оцінки потребує динаміка цих перетворень в умовах посилення міжнародної конкуренції країн.

Мета роботи: розглянути основні економічні перетворення здійсненні країнами Східної Азії на шляху до здобуття світового лідерства.

Викладення основного матеріалу дослідження. Шістдесятирічний економічний розвиток Китаю можна розділити на два періоди:

1) 1949-1978 роки – розвиток командно-адміністративної планової економіки;

2) 1978-2014 роки – проведення економічних реформ.

До кінця 1970 років стало ясно що планова економіка є не може забезпечити вирішення основних соціально-економічних завдань, що стояли перед суспільство. Керівництво КНР приступило до процесу економічних перетворень, який був направлений до поступового

переходу до ринкової економіки. Результатом став вихід Китаю на лідируючі позиції в світі по об'єму ВВП [3, ст. 45].

Комплексна програма розвитку КНР, стратегії та реформи були розглянуті і прийняті на XII з'їзді КПК (вересень 1982 року). В результаті з'їзду було вирішено будувати соціалізм з китайською специфікою. Головним принциповим моментом в теорії економічної перебудови була нова постановка цілей економічної реформи в умовах соціалізму. Китай не пішов по шляху радикальної зміни економічної та політичної системи, обмежившись поетапним переходом від планової до ринкової економіки. За два десятиліття послідовно вступали в силу три економічні лозунги, які відповідали трьом основним етапам реформи.

На першому етапі (грудень 1978 р. – вересень 1984 р.) діяла формула «планова економіка – основа, ринкове регулювання – доповнення». Головна увага приділялася сільській місцевості, в містах проводилися експерименти по розширенню фінансової господарської самостійності підприємств, створювалися спеціальні економічні зони.

Для другого етапу (жовтень 1984 р. – грудень 1991 р.) використовувався лозунг «планова товарна економіка». Центр тяжіння реформи перемістився в місто, акцент робився на реформу цін. При цьому реформа стала поступово розширюватися на соціальну сферу, на розвиток науки, техніки і освіти.

Третій етап проходив під лозунгом «соціальна ринкова економіка». На цьому етапі формувалася нова економічна система з домінантою подальшого розширення та розвитку ринку, створювалася нова система управління підприємствами, формувалася нова система макрорегулювання і контролю з боку держави.

Четвертий етап реформи, котрий почався у 2003 році, визначався як «етап вдосконалення соціалістичної ринкової економіки». Його супроводжувало завдання «вдосконалення інституційних механізмів ринкової економіки, що включали в себе виявлення головної ролі ринку в сфері розподілу ресурсів, посилення життєздатності і конкуренто-здатності підприємств, оздоровлення державного макрорегулювання, вдосконалення адміністративного управління і функцій громадських організацій в інтересах всебічного будівництва суспільства «малого благоденства», створення ефективної системи соціального забезпечення [3, ст. 48].

Перші два етапи представляли собою підготовку до реалізації концепції економічної реформи в Китаї. Лише під час третього етапу

відбувся перехід до ринкової економіки, побудованої на основі всестороннього розвитку підприємств різних форм власності і поступового допуску підприємців до участі в прийнятті державних рішень, а також формування нової економічної системи, де ключовою ланкою є розширення і розвиток ринку, створення нової системи управління підприємствами, формування системи макрорегулювання і контролю. Вражаючі результати були досягнуті Китаєм в результаті продуманого опрацювання теоретичних питань економічної реформи.

Таким чином, в Китаї відмовилися від бездумного використання монетарних методів переходу до ринкової економіки, однак була розроблена власна теорія «соціалістичної ринкової економіки», тобто теорії переходу від командно-адміністративної, сильно централізованої економіки до ринкової в якій «була не тільки переосмислена традиційна теорія планової економіки, але й якісно розвинуті теоретичні положення традиційної ринкової економіки» [3, ст. 49].

Загальний підхід китайського керівництва до проведення реформи, що забезпечує поступовий перехід до ринку без «шокової терапії», при послідовному підвищенні рівня життя населення виправдав сподівання покладені на нього.

В Китаї, використовуючи стратегію порівняльних переваг, почали розвивати трудомісткі галузі виробництва – сільське господарство, легку промисловість, торгівлю, що дозволило вже на першому етапі забезпечити приріст дефіцитних ресурсів за рахунок виходу ряду галузей на межу виробничих можливостей. Перерозподіл доходів йшов через двоколіїну систему цін, через розподіл ресурсів і через державний бюджет. Передача прав підприємцям і дозвіл керувати розподілом ресурсів на мікрорівні стимулювало створення нових ресурсів. Це забезпечило високий економічний ріст та впорядкування галузевої структури за допомогою державної політики податкових і кредитних пільг для збиткових чи малорентабельних, а також трудомістких галузей з високим порогом інвестицій – таких як електроніка, машинобудівна та вугледобувна галузі.

Хоча нарощення економічної міцності Китаю і підвищення його ролі в світовій економіці відбувається постійно, однак по об'єму ВВП на душу населення країна займає лише 140 місце з 260 країн та регіонів світу, більше ніж в 30 раз поступаючись рівню розвинених країн. Така сама тенденція зберігається і по об'ємам виробництва основної

промислової та сільськогосподарської продукції. Хоча по багатьом валовим показникам економіка КНР вийшла на перші місця, однак по виробництву продукції на душу населення країна надалі відстає від розвинених країн світу. Однак за прогнозами Світового економічного форуму до 2018 року Китай стане найбільшим споживчим ринком світу.

За 60 років економічна міць Китаю різко виросла, однак в більшій мірі не за рахунок розвитку сфери послуг (транспорт, сфера послуг, фінанси, торгівля та нерухомість), а за рахунок промисловості та капітального будівництва. Загальна кількість промислових підприємств за 50 років виросла майже десятикратно, вартість їх основних виробничих фондів в 462 рази, вартість валової промислової продукції більше ніж стократно. В цьому не останню роль відіграли ТНК [3, ст. 49].

Щодо Японії то Друга світова війна справила сильний руйнівний вплив на її економіку. Після її завершення у 1945 році виробничий індекс країни склав лише одну п'яту довоєнних показників, а внутрішня торгівля була надзвичайно обмежена. Населення відчувало гострий дефіцит продовольства, енергії та інших необхідних благ. Ситуація в якій опинилася Японія була гірша ніж та з якою сьогодні стикаються більшість країн, що розвиваються. Однак економіка країни швидко відновилася, чому посприяв значний ріст експорту.

Основи післявоєнної політики у відношенні Японії були визначені Потсдамською конференцією від 26 липня 1945 року. В ній визначалася необхідність назавжди ліквідувати мілітаризм в Японії, зняти перепони до відновлення і закріплення демократичних тенденцій в суспільстві, встановити свободу слова та основи прав людини [2].

Особливу увагу слід звернути на ефективну торгову політику характер якої був таким що вона заохочувала японських виробників до експорту, котрі ніколи не були в скрутному положенні в порівнянні з внутрішнім ринком. Це було можливо завдяки ефективній економічній та торговельній політиці. Одним з найважливіших компонентів японського успіху стала наявність надзвичайно ефективної системи державної служби, яка розробила економічну і торгову політику що дозволило Японії швидко перейти в категорію наддержав.

Головним пріоритетом держави стало збільшення виробничих потужностей для того щоб прокормити багаточисленне населення, включаючи 8 мільйонів демобілізованих військовослужбовців [7].

В період 1949-1951 років стимулом для росту економіки країни стала війна на Корейському півострові. Завдяки спеціальній програмі закупок для забезпечення воєнних дій об'єми японського експорту за два роки виросли втричі, а випуск за той же період збільшився на 75 %. В 1951 році завершився термін мандата окупаційних сил союзників, і Японія стала незалежною державою. В грудні 1960 року урядом був об'явлений знаменитий «план подвоєння доходу». Згідно цього плану уряд прийняло низку мір направлених на те щоб протягом десяти років подвоїти дохід на кожного жителя. Ці міри включали в себе: 1) модернізацію сільського господарства; 2) модернізацію малих і середніх підприємств; 3) розширення експорту. За даними Світового банку дохід на душу населення в Японії у 1950 році складав 7 % рівня США. Однак темпи якими Японія наздоганяла інші країни були насправді дивовижні, починаючи з 1990 року дохід на душу населення переважав цей показник для США.

Надзвичайні результати до яких привів ріст експорту в Японії приховують цілий ряд загадок. Адже згідно з економічною теорією коли внутрішній ринок закритий від зовнішньої конкуренції, що було в Японії в перші роки після Другої світової війни, внутрішня ціна на товар є вище за світову і тому виробники не бажають працювати на експорт. Однак насправді японські виробники промислових товарів, таких як телевізорів, легкових автомобілів, тканини робили все щоб як в найбільшій мірі експортувати свою продукцію, незважаючи на те що завдяки обмеженні, а подекуди і заборонні імпорту, внутрішня ціна була значно вища за світову.

Секрет такої дії виробників полягає в продуманій політиці уряду, а саме в розробці та введенні в дію програм заохочення експорту, а саме різноманітних тарифних та нетарифних методів.

Наступною країною регіону Східна Азія яка показала вражаючі темпи економічного розвитку є Республіка Корея, або ще як її називають Південна Корея. За останні пів століття країна перетворилася з одної з самих бідних аграрних країн в світі в розвинуту країну. В період з 1962 по 1994 рік ВВП Південної Кореї збільшувався в середньому на 8% в рік в реальних цифрах. Дохід на душу населення який в поточних цінах складав лише 87 дол. США у 1962 році збільшився до 10,000 дол. США у 1995 році [6, ст. 63].

Згідно річних темпів економічного росту Південна Корея входила в число країн з економікою що найшвидше розвивалася. Доля промисловості в ВВП яка складала всього лише 20,1 % у 1960 році виросла на 45 % в 1991 році. З урахуванням любых міжнародних стандартів Південна Корея є прикладом безпрецедентної індустріалізації здійсненої за трохи більше ніж тридцять років.

Південна Корея досягла такого неймовірного промислового росту незважаючи на значні складності.

З приходом до влади нового уряду в 1961 році економічна політика змінилася в сторону заснованої на експорті стратегії індустріалізації. Уряд розумів що збільшення валютних надходжень від експорту промислових товарів було необхідне для покриття витрат на імпорт енергоносіїв та інших товарів першої необхідності, а також що внутрішній ринок Південної Кореї був недостатнім для забезпечення стійкого росту при відсутності капіталу, необхідного для розширення виробничих можливостей. Зміни в стратегії економічного розвитку були офіційно закладені в першому із цілої серії п'ятилітніх планів економічного розвитку.

До середини 90-х років Південна Корея головну увагу приділяла розвитку власних експортних можливостей шляхом нагромадження практичного досвіду і застосування процесів відтворення. При реалізації орієнтованої на експорт стратегії розвитку здійснювався жорсткий контроль за споживчими товарами та іншими витратами, які могли привести до відтоку іноземної валюти. Очевидно що ці вибірккові обмеження імпорту сприяли захисту національної промисловості від іноземної конкуренції на ранніх етапах розвитку.

Після того як Південна Корея стала членом СОТ у 1995 році, відкрита і чесна конкуренція стала новим напрямом в формуванні промислової політики країни, котра була направлена на прискорення процесу перебудови промисловості. Важливий елемент державної політики передбачав залучення прямих іноземних інвестицій, особливо в галузі високих технологій, через спрощення порядку отримання дозволів державних органів та інших правил. Також слід зауважити що провідні південно-корейські чоболі почали мати справи в глобальному масштабі що дозволило їм залучати до роботи самих кращих і талановитих співробітників. В таких умовах пряме втручання держави вже не було ефективним. Як наслідок, взаємодія між державою та бізнесом стала більш прозорою та відкритою. Промислова політика була сконцентрована на нарощуванні інфраструктури в цілях сприяння впровадження інноваційних технологій на основі приватної ініціативи [6, ст. 69].

На даний момент Південна Корея знаходиться перед проблемою конкурентної боротьби в умовах глобалізації світової економіки. З цієї точки зору країні необхідно активніше позбуватися існуючих строгих вимог і правил щодо доступу і виходу з ринку.

З плином часу відбувалася явна еволюція промислової політики Південної Кореї в сторону ринкових функцій. Більше не застосовується цільова промислова політика і механізми прямої підтримки. Замість цього політика направлена на забезпечення функціональної підтримки підйому науки та технології, для отримання високотехнологічної продукції світового класу.

Висновки. На початку XXI століття країни Східної Азії продовжують розвивати економічні реформи. В результаті послідовного виконання всіх поставлених завдань, до 2050 року в регіоні мають бути досягнуті стратегічні цілі економічного розвитку і як результат остаточне закріплення країн в якості світових економічних лідерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білорус О.Г. Глобалізація і національна стратегія / О.Г. Білорус. – К.: ВО «Батьківщина», 2001. – 300 с.
2. Голубович В.К. Экономическая история зарубежных стран / В.К. Голубович: курс лекций. - Мн. : ИП «Экоперспектива», 1997. – 430 с.
3. Островский А.В. Некоторые особенности экономического развития КНР за 60 лет (1949-2009) / А.В. Островский // ИДВ РАН. – Проблемы Дальнего Востока, № 6. – 2009. – ст. 45-56.
4. Пахомов Ю.М. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / Ю.М. Пахомов, Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський. – К.: Україна, 1997. – 237 с.
5. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: теорія / А.С. Філіпенко. – К.: Либідь, 2008. – 359 с.
6. Чун Ен Ан Открытая торговая политика и промышленное развитие Южной Кореи / Чун Ен Ан // Торговая политика і значення вступлення в ВТО для розвитку Росії і стран СНГ: руководство, за ред. Девида Г. Тарра – М.: Издательство «Весь Мир», - 2006 – ст. 63-79.
7. Юничи Гото Торговая политика и экономическое развитие Японии. Секреты экономического чуда / Гото Юничи // Торговая политика і значення вступлення в ВТО для розвитку Росії і стран СНГ: руководство, за ред. Девида Г. Тарра – М.: Издательство «Весь Мир», - 2006 – ст. 79-86.
8. Sung Yeung Kwack Historical Transformation and Prospects of the Korean Economy / Sung Yeung Kwack, Young Sun Lee [Electronic resource]. – 2010. – Available from: http://www.kea.ne.kr/upload/catalogue_file/20b7c29959c106854765_1a0c21a2f934.pdf.